

ВІДГУК

офіційного опонента Діденка Олександра Васильовича
на дисертаційну роботу **Вовчастої Наталії Ярославівни**
«Теоретичні і методичні засади професійної іншомовної підготовки
майбутніх фахівців цивільного захисту»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

1. Актуальність теми дисертації обумовлена низкою чинників.

По-перше, соціокультурні, економічні, екологічні й політичні зміни, що відбуваються в усьому світі, вимагають швидких, ефективних кроків щодо забезпечення безпеки життєдіяльності людини. Загрозливі тенденції погіршення екологічної ситуації, збільшення масштабів надзвичайних ситуацій різного характеру, загрози і небезпеки природного, техногенного й антропогенного характеру, які продукує і провокує соціум, а також необхідність забезпечення захисту населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій зумовлюють гостру потребу в підвищенні якості професійної підготовки майбутніх фахівців Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

По-друге, професійна діяльність фахівців цивільного захисту передбачає виконання службових обов'язків в умовах, які вимагають не лише фізичного напруження, а й духовно-моральної зрілості, відповідальності, гуманістичної спрямованості. Це у свою чергу потребує особистісного зростання, володіння морально-етичними нормами і правилами професійно орієнтованої комунікативної діяльності, уміння налагоджувати та підтримувати контакти із суб'єктами професійної діяльності.

По-третє, у сучасному полікультурному світі, в умовах глобалізації та інформаційної відкритості, з урахуванням геополітичних, соціально-економічних, техніко-організаційних змін іншомовна підготовка перетворюється у важливий чинник професійного успіху та ефективної мобільності майбутніх фахівців. Актуалізує потребу в іншомовній підготовці активна співпраця відповідних цивільних й пожежно-рятувальних служб різних країн, що вимагає знання іноземної мови професійного спрямування. Прагнення нашої держави інтегруватися до Європейського Союзу також посилює значення іншомовної підготовки у закладах вищої освіти.

По-четверте, нині бракує ґрунтовних досліджень з питань професійної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту, зокрема професійної іншомовної підготовки у ЗВО ДСНС. Незважаючи на те, що у теорії та методиці професійної освіти цій проблемі приділена значна увага вітчизняних

і зарубіжних учених, а їхні дослідження мають безперечну наукову цінність, проте вони не вирішують важливої наукової проблеми – поліпшення якості професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту.

Посилює актуальність теми і низка суперечностей, що їх виявила автор дисертації під час дослідження.

З огляду на це актуальність теми дисертаційної роботи Вовчатої Наталії Ярославівни «Теоретичні і методичні засади професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту», поданої на рецензування, сумнівів не викликає.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Обґрунтування наукових положень дисертаційного дослідження є переконливими. Дослідження характеризує тривалий період його проведення – з 2011 по 2019 р. Дослідно-експериментальна робота складалася з п'яти етапів: підготовчого (2011–2012 рр.), організаційного (2012–2013 рр.), діагностувального (2013–2015 рр.), апробаційного (2016–2018 рр.), підсумкового (2018-2019 рр.).

Щодо експериментальної бази, то дослідно-експериментальна робота проводилась на базі Інституту державного управління у сфері цивільного захисту, Черкаського інституту пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, Національного університету цивільного захисту України, Національного університету «Львівська політехніка», Вінницького вищого професійного училища цивільного захисту, Навчального пункту ЗТС ГУ ДСНС України у Львівській області. На різних етапах дослідження брали участь 97 викладачів та 9 експертів. Залучено 422 курсантів і студентів за спеціальністю 263 «Цивільна безпека».

Педагогічний експеримент проведено в природних умовах освітнього процесу закладів освіти ДСНС України.

Наукова цінність дисертаційного дослідження Вовчатої Н. Я. зумовлена перш за все тим, що в роботі вперше здійснено системний аналіз проблеми професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту відповідно до філософсько-методологічних основ; обґрунтовано соціально-педагогічні передумови, що впливають на контекст професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту, а також розроблено концепцію професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту у вищих закладах освіти ДСНС України.

Значимість роботи посилює і те, що її виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень Львівського державного університету безпеки життєдіяльності з теми «Особистісно-професійний розвиток педагога

в процесі підготовки до інноваційної діяльності» (державний реєстраційний номер 0111U001321).

Відповідно до теми дисертації Вовчаста Н. Я. чітко сформулювала науковий апарат дослідження, застосувала адекватні завданням методи наукового пошуку, що дало можливість успішно досягти поставленої мети. Заслуговує на позитивну оцінку докладне й ретельне формулювання понятійно-термінологічного апарату дисертаційної роботи, в межах якого автором представлено дефініції «іншомовна компетентність», «професійної іншомовна компетентність», «професійна підготовка», «іншомовна підготовка», «готовність до іншомовного професійного спілкування».

Логіка викладу теоретичного та експериментально-дослідного матеріалу відповідає темі дисертаційного дослідження, його об'єкту, предмету, меті, гіпотезі та дозволяє належним чином висвітлити перебіг виконання завдань дослідно-експериментальної роботи.

3. Достовірність і наукова новизна одержаних результатів.

Дисертантка одержала такі найбільш значущі наукові результати:

вперше у вітчизняній науці здійснено системний аналіз проблеми професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту;

обгрунтовано соціально-педагогічні передумови, що впливають на контекст професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту,

розроблено концепцію професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту у вищих закладах освіти ДСНС України;

теоретично обгрунтовано та експериментально перевірено модель професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту;

схарактеризовано структурні компоненти іншомовної готовності, їх відповідні критерії та рівні їх прояву;

визначено педагогічні умови професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту та шляхи їх реалізації на практиці;

удосконалено положення щодо сутності іншомовної професійної підготовки як вагової складової професійної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту в контексті сучасних європейських тенденцій на основі міждисциплінарної інтеграції;

подальшого розвитку й конкретизації набули дефініції «іншомовна компетентність», «професійної іншомовна компетентність», «професійна підготовка», «іншомовна підготовка», «готовність до іншомовного професійного спілкування»

Крім того, інтерес представляють й інші аспекти дисертаційного дослідження, а саме:

зарубіжний досвід професійної іншомовної підготовки фахівців у сфері цивільного захисту;

стан професійної підготовки у галузевих закладах освіти ДСНС України та її вплив на особливості іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту.

4. Значущість отриманих результатів для науки і практичного використання. Дисертаційна робота Вовчатої Н. Я. має вагоме практичне значення, яке полягає в тому, що одержані результати дослідження достатньо обґрунтовані, пройшли апробацію та готові до впровадження в систему професійної підготовки фахівців у галузі безпеки людини.

Автор розробила комплекс навчально-методичного забезпечення (*навчальні посібники*: Англійська мова для рятувальників: навч. посібник з англ. мови для курсантів та студентів напряму підготовки «Пожежна безпека» та «Цивільний захист» в 2 частинах, English for Ecologists: англійська мова для курсантів (студентів) другого курсу навчання за напрямом «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування», Професійна англійська мова: тексти і вправи; *словник*: Англійсько-український словник пожежно-технічних термінів [понад 20 000 термінів і термінологічних сполучень], *розмовники*: Українсько-англійський та англійсько-український розмовник служби 112, Чрезвычайные ситуации: русско-английский и англо-русский разговорник, Na końcu języka... niezbędnik dla dyspozytorai ratownika: wersja polsko-angielsko-niemiecko-rosyjsko-ukrainska, дистанційні курси дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» для першого, другого та п'ятого курсів, методичні рекомендації, тести, навчальні презентації).

Результати дослідження можуть бути використані в практиці роботи науково-педагогічних колективів ЗВО ДСНС для вдосконалення нормативно-правових документів, створення комплексу навчально-методичного забезпечення, підготовки авторських програм, навчальних посібників, інноваційних засобів навчання. Теоретичні положення і висновки за результатами виконаного дослідження можуть знайти втілення у розробленні, впровадженні та реалізації освітніх програм «бакалавр», «магістр», семінарів, проведенні педагогічної практики, написанні статей, монографій, навчальних підручників та посібників.

5. Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в наукових фахових виданнях.

Для розв'язання поставлених завдань автор опрацювала 817 джерел, із них 136 іноземними мовами.

Усі наукові положення, висновки і результати дисертаційного дослідження висвітлено у 66 публікаціях, (46 – одноосібних), з-поміж яких: 1

монографія; 4 навчальні посібники (у співавторстві); 3 розмовники, 1 термінологічний словник; 20 статей у наукових фахових виданнях України; 5 статей у зарубіжних наукових періодичних виданнях; 32 публікації у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій. Отже, дисертант виконала вимоги Міністерства освіти і науки України щодо опублікування результатів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук.

6. Відповідність структури та змісту дисертації вимогам щодо докторських дисертацій.

Структура дисертаційного дослідження Вовчастої Н. Я. зумовлена метою і завданнями, логіка виконання яких визначає зміст дисертації.

Перший розділ дисертації розкриває законодавчо-нормативну базу професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту; соціально-педагогічні передумови, що визначають доцільність і значення цієї підготовки; результати аналізу базових понять дослідження; результати аналізу зарубіжного досвіду професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту.

У другому розділі обґрунтовано методологічні засади професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту на філософському, загальнонауковому, конкретно-науковому рівнях; виокремлено теоретичний та прикладний аспекти методології; обґрунтовано традиційні та інноваційні методологічні підходи до професійної іншомовної підготовки; здійснено їх аналіз з урахуванням сукупного впливу на досліджуваний процес; схарактеризовано зміст принципів професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту та визначено рівні їх реалізації.

У третьому розділі автор описала стан галузевої професійної підготовки у закладах ДСНС України та особливості професійної іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту в цій системі; обґрунтувала концепцію професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту; визначила компоненти (мотиваційно-цільовий, когнітивно-змістовий, діяльнісно-результативний), критерії (мотиваційний, змістовий, діяльнісний) та показники професійної іншомовної готовності майбутніх фахівців цивільного захисту; представила модель професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту; розкрила етапи її впровадження.

У четвертому розділі Вовчаста Н. Я. висвітлила педагогічні умови професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту, з урахуванням особливостей, зумовлених специфікою професійної діяльності (забезпечення мотивації професійної іншомовної підготовки; розроблення й

застосування цільової методики інтенсивної іншомовної підготовки; створення й упровадження навчально-методичного комплексу професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту).

У п'ятому розділі визначено завдання й умови проведення експерименту; обґрунтовано використання та послідовність методик, за якими відбувалися організація та проведення етапів експерименту; проаналізовано результати навчальної діяльності студентів / курсантів на різних етапах експерименту; здійснено оцінювання розробленого навчально-методичного комплексу професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту; обґрунтовано прогностичні положення щодо розвитку професійної іншомовної підготовки у закладах освіти ДСНС України.

Підсумки дисертаційного дослідження відображено у загальних висновках, які корелюють з висновками до кожного з розділів і відображають досягнення мети й завдань дослідження та є достовірними.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Високо оцінюючи результати дослідження Вовчастої Н. Я. доцільно висловити окремі міркування, що виникли в процесі рецензування дисертації та вимагають окремих уточнень і пояснень.

1. Про сучасний характер виконаного Вовчастою Н. Я. дослідження свідчить представлення на сторінках дисертації узагальненого досвіду професійної іншомовної підготовки фахівців у сфері цивільного захисту. Проте потребує пояснення, чи був цей зарубіжний досвід (і що саме) урахований автором у дослідженні з метою удосконалення підготовки фахівців у галузі безпеки людини в закладах вищої освіти ДСНС?

2. Автор досить послідовно і логічно сформулювала завдання дослідження. Проте у тексті дисертації у третьому розділі логіка реалізації дослідницьких дій дещо порушена. Обґрунтування авторської концепції було би більш переконливим, якби автор спочатку навела компонентно-критеріальну структуру професійної іншомовної готовності майбутніх фахівців цивільного захисту, а вже потім представила стан професійної підготовки у галузевих закладах освіти ДСНС України та її вплив на особливості іншомовної підготовки фахівців цивільного захисту.

3. Представляє інтерес зміст авторської моделі іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту. Можна лише висловити побажання щодо необхідності включення до її структури об'єктів і суб'єктів освітнього процесу, елементів моніторингу та забезпечення якості підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту, а також особливостей корегування теоретично-методологічного та змістово-процесуального блоків у випадку, коли очікуваний результат не повною мірою відповідає меті.

4. У якості побажання можна висловити рекомендацію про доцільність представлення автором на сторінках дисертації прикладів педагогічного ефекту проведеного дослідження з протоколу формувального етапу експерименту, прикладів існуючого позитивного досвіду роботи вітчизняних відомчих закладів вищої освіти в розв'язанні проблеми. Крім того, дисертаційне дослідження лише б виграло, якби автор навела приклади наслідків низької якості іншомовної професійної підготовки фахівців цивільного захисту, що виявляються у практиці професійної діяльності.

5. Цінність дисертаційної роботи значно зросла, якби автор на сторінках дисертації більш ґрунтовно представила методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам щодо удосконалення іншомовної професійної підготовки фахівців цивільного захисту. Доцільно було би й для курсантів і студентів – майбутніх фахівців розробити відповідні рекомендації, спрямовані на активізацію самостійного опанування знаннями й уміннями у сфері іншомовної комунікації.

6. Результати системного аналізу проблеми, аналіз наукової літератури, вивчення нормативно-правових документів, узагальнення практичного досвіду щодо професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту дали можливість виявити низку суперечностей, що негативно впливають на якість їхньої підготовки у ЗВО. З огляду на це потребує пояснення, чи вдалося автору розв'язати ці суперечності під час дослідно-експериментальної роботи, оскільки у висновках автор на цей аспект увагу на акцентує.

Утім зазначені зауваження, рекомендації і побажання не є критичними й мають дискусійний характер. Загалом вони не впливають на об'єктивно високу оцінку дисертаційної роботи Вовчостої Наталії Ярославівни «Теоретичні і методичні засади професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту».

8. Висновки щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

1. Дисертація Вовчостої Н. Я. «Теоретичні і методичні засади професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту» є самостійним завершеним науковим дослідженням актуальної проблеми.

2. Усі положення дисертації науково обґрунтовані, мають характер наукової новизни, а достовірність і вірогідність висновків забезпечені застосуванням адекватних меті і завдань методів дослідження.

3. Поставлена автором мета, сформульовані завдання дослідження розв'язані ґрунтовно та доказово. Всі положення, що винесені на захист, теоретично обґрунтовані, їх зміст викладено в основних висновках до

дисертації. Висновки і рекомендації у дисертації сформульовано виважено і переконливо.

4. Дисертаційне дослідження має практичне значення, що підтверджується упровадженням в освітній процес Інституту державного управління у сфері цивільного захисту (довідка № 318-0250-23 від 22.03.2018 р.), Черкаського інституту пожежної безпеки ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України (довідка № 37-01-32/578 від 26.03.2018р.), Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (довідка №8/779/04-27 від 02.04.2018р.), Національного університету цивільного захисту України (довідка №26-03/1203 від 19.04.2018р.), Національного університету «Львівська політехніка» (довідка №67-01-736 від 20.04.2018р.), Вінницького вищого професійного училища цивільного захисту (довідка № 116 від 02.04.2018р.), Навчального пункту ЗТС ГУ ДСНС України у Львівській області (довідка від 13.04.2018р.).

5. Структура дисертації та зміст відповідають чинним вимогам до докторських дисертацій. Назва роботи відповідає її меті, змісту теоретичної частини та експериментального дослідження. Зміст автореферату ідентичний змісту дисертаційної роботи.

Отже, дисертація Вовчатої Н. Я. «Теоретичні і методичні засади професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту» є завершеною науковою працею, що має теоретичне й практичне значення для теорії і методики професійної освіти і відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

Головний науковий співробітник

науково-дослідного відділу Національної академії

Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

доктор педагогічних наук, професор

О. В. Діденко

Підпис О. В. Діденка засвідчую:

начальник відділення контролю та документального забезпечення

Національної академії Державної прикордонної служби України

імені Богдана Хмельницького

підполковник

« 5 » грудня 2019 р.

І. Ю. Жилкіна